

ДІАЛОГ З УРЯДОМ:

ІМПОРТ БЕЗРОБІТТЯ ЧИ КОНСЕНСУС СПОЖИВАЧІВ І ТОВАРОВИРОБНИКІВ

І. Галенко, кандидат технічних наук, Голова Комісії з інноваційної та інвестиційної діяльності Ради національних асоціацій товаровиробників при Кабінеті Міністрів України, м. Київ

ДИАЛОГ С ПРАВИТЕЛЬСТВОМ: ИМПОРТ БЕЗРАБОТИЦЫ ИЛИ КОНСЕНСУС ПОТРЕБИТЕЛЕЙ И ТОВАРОПРОИЗВОДИТЕЛЕЙ

И. Галенко, кандидат технических наук, Председатель Комиссии по инновационной и инвестиционной деятельности Совета национальных ассоциаций товаропроизводителей при Кабинете Министров Украины, г. Киев

DIALOG WITH GOVERNMENT: IMPORT OF UNEMPLOYMENT OR CONSENSUS OF CONSUMERS AND MANUFACTURERS

I. Galenko, Candidate of Technical Sciences, Head of Commission on Innovative and Investment Activity for Council of National Associations of Manufacturers at the Cabinet of Ukraine, Kyiv

- У статті вперше розглянуто нову модель діалогу бізнесу і влади, яка ситуативно склалася внаслідок економічної боротьби бізнес-груп. Акцентовані проблеми вимагають подальшого більш широкого обговорення і поглибленого дослідження. Проте вже окреслені тенденції та напрями дозволять вирішувати низку прикладних завдань.

На сьогодні з повною відповідальністю можна стверджувати, що в Україні відсутня така модель функціонування суспільства, яка була б здатна адекватно і оперативно реагувати на нові загрози і виклики державі та народу України після відкриття внутрішнього ринку. У лютому 2008 року було зроблено один з останніх кроків у приєднанні до Світової організації торгівлі (СОТ), і хоча 10 квітня «народні обранці» олігархічних кланів у вищому законодавчому органі ратифікували утаєні від суспільства протоколи, стверджувати, що країна готова до реалізації усіх «переваг» від членства в «клубі багатих і бідних», зарано. Більше того, узалежнені від офшорних пасток і риторики лібералізму підписанти і ратифікатори найближчим часом можуть стати такими ж жертвами прийнятих протокольних умов, як і пересічні українці. Тому, на наш погляд, головна проблема полягає не в під-

писаних таємних протоколах і не в стані економіки, а у тому, що національний бізнес досі не вмів і не має змоги чітко замовляти послуги влади у сфері державного управління, платити справедливую ціну, жорстко контролювати якість цих послуг і жорстко карати за «неякісні послуги», промахи і прорахунки як окремого чиновника, так і групи бюрократів, якщо вона навіть об'єднана в банду або партію.

З іншого боку, в Україні одночасно з урядовими дорадчими інституціями сформовано мережу громадських рад при центральних органах виконавчої влади (ОВВ) та органах місцевого самоврядування. Проте залишається проблемою створення дієвого механізму концентрації узагальненої суспільної думки і донесення її до вищих ешелонів влади, які приймають рішення. Відсутність такого зв'язку влади з «низами», у тому числі з підприємствами і підприємцями, і становить

основну загрозу для економіки і суспільства внаслідок корупції, зради інтересів країни, помилок і прорахунків високопосадовців, дій іноземних спецслужб та економічних конкурентів країни тощо.

З 22.03.1993 до 13.12.2006 при Кабміні як один з 240 консультативно-дорадчих органів існувала Рада підприємців України (РП), аналіз діяльності якої наведено в [1]. Головною метою РП було «забезпечення ефективної співпраці підприємницьких структур з Урядом України та іншими органами державної виконавчої влади у проведенні державного розвитку підприємництва і формування ринкової інфраструктури» [2]. Діяльність дорадчого органу впливала на законотворчу і нормативно-правову діяльність уряду, схвалення чи несхвалення бізнес-елітою (населенням) тих чи інших рішень уряду, формування фахового рівня державних службовців та багато інших чинників функціонування держави.

Згідно з оцінками міжнародних рейтингових агентств, українська податкова система досі найобтяжливіша у світі, і все-таки для торговців імпортомним крамом з соціально-політичних міркувань було створено податковий «офшор» у масштабах країни, який лобювала РП. У цілому, замість скасування жорсткого державного адміністрування окремих секторів економіки РП навіть не ставила на меті створення зрозумілих правил для бізнесу там, де Україна має переваги від членства в СОТ, і які дозволили б диверсифікувати економіку, будувати її на основі знань, а не руйнації природи. Не маючи від РП концептуальних пропозицій щодо кардинальної зміни внутрішньої економічної політики, уряд змушений був шукати нових соціальних партнерів в особі асоціацій товаровиробників [3]. Проте, як зазначалося в [4], створений у грудні 2006 року дорадчий орган — Рада національних асоціацій товаровиробників (РНАТ) [5], — не став тією структурою, яка сприяла б належній реалізації ключових положень Закону [6] та Регламенту Кабміну у [7], де визначено принципи діяльності уряду при підготовці та прийнятті рішень.

У вітчизняній літературі діяльність подібних інституцій осмислені І. Сікорою, Б. Левицьким [8], а практичні наслідки продемонстровані, наприклад, О. Молдованом [9]. Сучасне значення координації дій влади та інтересів суспільства достатньо глибоко розкрито В. Соловійовим [10]. Вплив промислово-економічного лобізму на історичний розвиток добре показано в світовій літературі, наприклад, в [11—13]. Водночас, на думку автора, в економічній літературі поки ще не достатньо конкретної інформації для того, щоб здійснити належний аналіз взаємодії дорадчих органів, їх впливу на економічне середовище України і розробити практичні рекомендації для організації роботи подібних структур у майбутньому в інтересах України.

Уряд України 13.02.2008 прийняв рішення щодо відновлення діяльності РП, і виникло завдання на фоні

впливу іноземних та вітчизняних бізнес-груп розглянути модель взаємодії уряду та двох дорадчих органів, які мають спільну соціальну базу (підприємства і підприємців), але репрезентують різні групи інтересів. Важливо оцінити можливий вплив такої моделі взаємодії на управління і регулювання економіки України. Сьогодні гостро постало завдання визначити з урахуванням результатів діяльності дорадчих органів при Кабміні науково-обґрунтовані базові принципи щодо організації структури, формулювання стратегії й тактики поведінки з одночасним оперативним аналізом очікуваних результатів діяльності та взаємодії дорадчих органів з урядом. На наш погляд, ці результати можна буде поширити як на процес формування і розподілу функцій дорадчо-консультативних органів різного рівня, так і на організацію протидії впливу на уряд представників іноземного бізнесу.

Однією з ключових проблем, на нашу думку, є те, що українське суспільство досі не усвідомило, що ні «братній» Росії, ні «демократичному» Заходу Україна не потрібна як економічний конкурент. Така ситуація склалася через відсутність дійсно дієвого відкритого суспільного диспуту навколо проблем стратегії розвитку і тактики досягнення цілей українського народу. Навіть саме поняття «український народ» як економічну дефініцію політичні «наймити» народу намагалися уникати і нівелювати, пропагуючи «загальнолюдські цінності» демократизації, глобалізації, космополізації та зникнення націй і народів.

Коли на рівні вищої економічної стратегії базові поняття перекручені або збочені, зникає мотивація до активної громадянської позиції і, як наслідок, до діалогу зі владою і на нижчих рівнях суспільно-економічного життя. Більшість потенційних учасників такого діалогу — представники галузевих асоціацій і бізнесових спілок — займають пасивну вичікувальну позицію. Бюрократії всіх рівнів така ситуація вкрай вигідна, оскільки ще не закінчилися процеси перерозподілу державної власності (результатів минулої праці) і функціонують тіньові схеми перерозподілу бюджетних ресурсів країни (результатів теперішньої праці). Одні в процесі пограбування, інші — в очікуванні можливості взяти участь у такому грабежі, а більшість — у стані прострації та безнадії від цього грабежу. Тому, на наш погляд, сьогодні зарано говорити про якісь ustalені системи та правила діалогу між бізнесом і владою. Українська дійсність приховує ще багато «островів скарбів» як для влади, так і для бізнесу. Водночас, пошуком цих «скарбів» займаються не стільки національні елементи, скільки «підтримані» зовні сучасні нувориші, кочубеї та іскри.

Відсутність державницьких підходів і стратегічного мислення у однієї сторони суспільного діалогу та реальних шансів бути почутими іншою, яка представляє абсолютну більшість народу України, призвели, ▶

на нашу думку, до того, що прикриваючись інтересами розвитку суспільства, ліквідована РП ні в першому, ні в другому форматі у цілому не виконувала представницькі функції великих і середніх підприємств, які несли на собі основний тягар податкових і соціальних виплат, збереження робочих місць тощо. На думку Віктора Хмилевського, голови Спілки орендних підприємств України, РП при Кабміні на момент ліквідації була структурою з аморфним складом, яку очолювала народний депутат, державний службовець I рангу і активний політик Ксенія Лягіна, що було, м'яко кажучи, політично неетичним явищем [14]. РП об'єднувала представників громадських об'єднань підприємців і роботодавців від містечкового до національного рівня з різко диференційованими інтересами; конкретних підприємців, мотивованих до лобювання власних статків; представників профспілок, що є прямим порушенням ратифікованої Україною 98-ї Конвенції Міжнародної організації праці (у частині невтручання однієї сторони соціального партнерства у справі іншої). Ключовими особами РП були політики, аудитори, правники та представники бізнес-громади, не обтяжені службовими обов'язками. Спеціалізація РП — консалтингово-аудиторський сектор економіки та обслуговування інтересів посередників.

Якщо до позитиву РП можна віднести актуалізацію проблематики розвитку малого бізнесу, то серед негативів можна назвати втягування РП у політичну заангажованість та активізацію підприємництва, дискредитацію діяльності РП як громадського інституту через надмірно велику кількість невіршених питань суб'єктів бізнесу, неприйнятність свободи дій і відсторонення галузевих асоціацій від діалогу, відсутність конструктивної взаємодії без політичного нашарування.

Отже, РП не мала на меті соціальних завдань, завдань збереження і розвитку науково-технічного потенціалу, підвищення конкурентоспроможності, імпортозаміщення, раціонального використання ресурсів тощо, а обмежувалася другорядними питаннями регуляторної

Таблиця 1. Індекси обсягів виробництва промислової та сільськогосподарської продукції за даними Держкомстату

Рік	2003	2004	2005	2006	2007
Індекс обсягу виробництва					
промислового	1,0	1,125	1,031	1,062	1,102
сільськогосподарського	1,0	1,197	1,001	1,025	0,944

політики і проблемами малих підприємств і підприємців — фізичних осіб. Схематично результат взаємодії комерційних інтересів імпортерів та лобістських послуг РП наведено на рис. 1.

На рис. 1 показано зв'язок між зростанням імпорту та скороченням виробництва в Україні через несплату одними учасниками ринку ПДВ у 20% (імпортерами) та утворення цінового бар'єру для національних виробників. Як наслідок, якщо у 2006 році від'ємне сальдо експорту-імпорту товарів офіційно визнано у розмірі \$ 6,67 млрд. і майже ще додаткових \$ 5 млрд. склала різниця у статистичній звітності ЄС і України, то у 2007 році від'ємне сальдо експорту-імпорту товарів офіційно зафіксовано вже в обсязі \$ 11,4 млрд. Отже, згідно з економічною теорією, виникає питання про наявність тенденції скорочення кількості робочих місць. Наявність такої тенденції підтверджується індексами обсягів промислового і сільськогосподарського виробництва (табл. 1).

Водночас, як показав наступний розвиток подій, ліквідація РП у кінці 2006 року було поспішним і невваженим кроком, який призвів у т. ч. до обмеження участі лобістських бізнес-організацій і асоціацій у системному діалозі з урядом. І на мікрорівні, якщо на той час, згідно з даними Асоціації «УкрЕККА», у системі роздрібної торгівлі промисловими товарами підприємцями видавалося покупцям у середньому за місяць 5/6 розрахункових документів (товарних чи фіскальних чеків), то на початку 2008 року на київському речовому ринку «Троїцький» (ст. м. «Академістечко») при придбанні дорогого одягу покупцю треба «замовляти завчасно» товарний чек. Це свідчить, що тенденції тіньовізації економіки України мають «позитивний» вектор до зростання, а суспільство все більше ігнорує владу всіх рівнів і встановлені нею правила ведення бізнесу, мотивуючи «виживанням». Така ситуація створює прямі загрози не тільки економічній безпеці країни, а й життю та здоров'ю громадян.

Разом з РП в Україні важливу роль у «діалозі з владою» відіграють різні афільовані з іноземними комерційними інтересами консалтингові структури типу Фірма GORA, ЄБА (Європейська Бізнес Асоціація), МФК (Міжнародна фінансова корпорація)

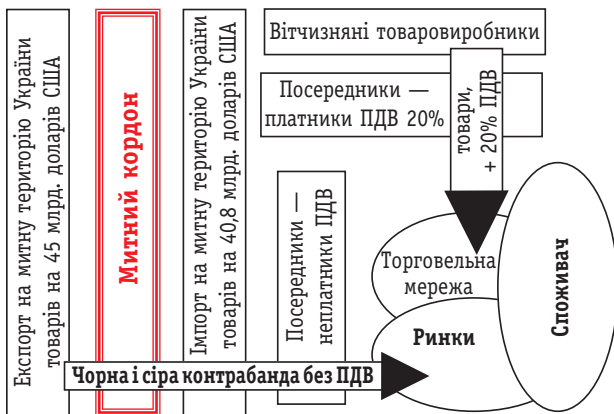

Рис. 1. Модель для аналізу впливу лобістських технологій на створення неконкурентного середовища для українських виробників (дані СOT 2007 року і Держкомстату за 2006 рік)

тощо [15]. З метою реалізації комерційних інтересів бізнесу своїх країн і транснаціональних корпорацій (ТНК) вони часто практикують введення в оману влади і суспільства шляхом, зокрема, порівняння соціально-економічних процесів в Україні зі «світовим досвідом» на прикладі Польщі, Угорщини, країн Балтії тощо. Причому для зіставлення відбираються країни, які не співрозмірні ні за геополітичними, ні за економічними масштабами. Також, такі країни є «новачками» в обраній «експертами» проблемі, тому негативні наслідки або ще не настали, або не могли наступити внаслідок відсутності низки проблемних аспектів, актуальних для України. Профінансовані урядами Швеції, США, Великої Британії чи Німеччини фонди оперують будь-яким інформаційним базисом, але тільки не на основі досвіду власних країн. У цьому проглядається тенденція нав'язати українському суспільству хибні стратегії та помилкові рішення. Звичайно не слід забувати і про вітчизняних «інтересантів», поведінка яких чітко вмотивована, а відсутність гласності їм сприяє. Конкурувати вітчизняному бізнесу з такими структурами ще складно не тільки через їхню кращу зорганізованість та фінансову забезпеченість, а й завдяки використанню можливостей «офшорів» багатьох українських політиків, добре відомим спецслужбам таємничим історіям «першого мільйона» тощо.

У розвинених країнах важливим учасником діалогу бізнесу і влади є саме національні асоціації товаровиробників — важливі регулятори ринку. Такі галузеві асоціації визначають якість товару, правила конкуренції на ринку, є стороною в антидемпінгових розслідуваннях іноземних товарних інтервенцій, формують торговельно-економічні місії при посольствах своїх країн тощо. Не уряди, а об'єднання виробників захищають право бізнесу на бізнес. Асоціації домовляються між собою і з урядом про правила поведінки на ринку, щоб, зрештою, не труїли населення, як це відбувається в Україні. В Україні об'єднання близько 60 галузевих асоціацій оформлено у вигляді РНАТ при Кабміні.

Таким чином, сьогодні в Україні діє три базових дорадчих інституції: РП, РНАТ й агенти впливу (ЄБА, ГОРА, МФК тощо). Тому на основі проведеного аналізу діяльності ліквідованої РП необхідно побудувати гармонізовану з світовими традиціями модель соціального діалогу влади з бізнесом відповідно до цілей і результатів роботи РНАТ та завдань новоутвореної РП [16].

На рис. 2 наведено бачення заступника керівника зовнішніх зв'язків Німецького союзу страхових спілок Фолькера Хенке моделі соціального діалогу в Німеччині. На думку автора, промислові союзи не випадково посідають центральне місце в цій моделі. Одна з причин — масштабність завдань, які вони вирішують в інтересах підприємства.

Після відродження діяльності РП у лютому 2008 року в Україні чітко проглядається аналогічна модель,

і тепер слід докласти зусиль щодо організації взаємодії різних сторін діалогу. Зазначимо, зі слів Ф. Хенке відомо, що в Німеччині держава докладає значних агітаційних та мотиваційних зусиль для стимулювання партнерства, створює відповідні інфраструктурні ресурси його постійної підтримки. Мета очевидна: досягнення консенсусу в усіх аспектах життя суспільства, у т. ч. в питаннях цін, якості, податків і прибутків. До того ж, при всій своїй відкритості німецьке суспільство налаштоване досить патріотично, що звужує можливості ТНК та інших держав у лобюванні шкідливих для економіки країни комерційних інтересів.

Аналіз текстів урядових рішень про створення РП і РНАТ при Кабміні показує, що обидві інституції є постійно діючими консультативно-дорадчими органами. Основні завдання РП виписані значно ширше і додатково передбачають «сприяння у формуванні дієвого механізму взаємодії ОБВ і суб'єктів господарювання на засадах партнерства, відкритості та прозорості» шляхом подання до регуляторних органів пропозицій щодо необхідності перегляду нормативно-правових актів у сфері підприємництва та участі у здійсненні заходів з відстеження результативності введених в дію регуляторних актів, а також підготування рекомендацій Кабміні, центральним і місцевим ОБВ на основі пропозицій суб'єктів підприємницької діяльності.

Згідно із задумом, РП повинна створити «систему проведення постійного моніторингу застосування актів законодавства з метою виявлення та скасування їх положень, що сприяють корупційним діям». На нашу думку, будь-який дорадчий орган не повинен і не здатний будь-що створювати. Дорадчий орган є частиною «системи» і повинен тільки втілювати стратегічні та оперативні задуми уряду. Це положення свідчить про

Структура економічних союзів Німеччини

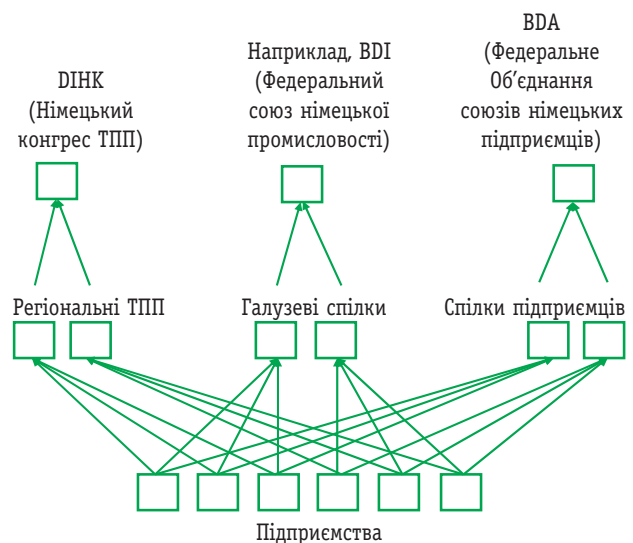

Рис. 2. Фолькер Хенке. Ілюстрація ролі економічних союзів Німеччини. Київ, Український союз промисловців і підприємців, 14.02.2008

Таблиця 2. Порівняння ключових завдань і функцій РП і РНАТ

РП при Кабміні	РНАТ
5) підготовка пропозицій щодо: формування державної економічної, податкової та митної політики, спрямованої на забезпечення захисту інтересів суб'єктів господарювання	1) підготовка рекомендацій щодо: формування економічної політики держави у сфері захисту інтересів вітчизняних товаровиробників на внутрішньому та зовнішньому ринках, підвищення їх конкурентоспроможності, мінімізація ризиків у процесі експорту товарів українського виробництва
удосконалення системи забезпечення захисту права власності	створення правових та економічних умов для ефективної діяльності вітчизняних товаровиробників
розроблення проектів актів законодавства з питань зовнішньоекономічної, інвестиційної діяльності, реалізації державної регуляторної політики	забезпечення розвитку системи ліцензування, сертифікації, технічного регулювання та контролю якості товарів
створення правових, економічних та організаційних умов для подальшого розвитку підприємницької діяльності	урегулювання торговельних спорів та захисту інтересів вітчизняних товаровиробників під час проведення іноземними державами, їх економічними або митними об'єднаннями антидемпінгових, спеціальних захисних або компенсаційних розслідувань щодо імпорту товарів українського виробництва
упорядкування роботи з проведення контролюючими органами перевірки суб'єктів господарювання, усунення дублювання функцій із здійснення контролю різними органами	проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів з питань державної регуляторної політики та запобігання застосуванню іноземними державами, їх економічними або митними об'єднаннями обмежувальних заходів щодо товарів українського виробництва, що розглядаються Кабміном
створення умов для здійснення суб'єктами господарювання експорту та імпорту товарів, робіт і послуг, запобігання та протидії обігу контрафактної продукції на внутрішньому ринку	
6) участь у розробленні державних цільових програм, здійсненні контролю за ефективністю використання бюджетних коштів, передбачених для їх виконання	2) участь в установленому порядку у розробленні та виконанні державних цільових програм , спрямованих на підтримку та розвиток виробництва товарів в Україні

«дитячі хвороби» держави, про процес формування громадянського суспільства.

Положення щодо участі РП у проведенні експертизи проектів актів законодавства та установлення громадянського контролю за дотриманням ОБВ процесу розроблення проектів нормативно-правових актів дублюють відповідні положення п. 4 ст. 3 «Принципи діяльності Кабінету Міністрів України» Закону [6], згідно з яким «Кабінет Міністрів України регулярно інформує громадськість через засоби масової інформації про свою діяльність, залучає громадян до процесу прийняття рішень, що мають важливе суспільне значення. Усі рішення КМУ підлягають обов'язковому оприлюдненню, крім актів, що містять інформацію з обмеженим доступом». Згідно з п. 4 ст. 54 Закону [6] проекти актів Кабміну, що мають важливе суспільне значення і визначають права та обов'язки громадян України, підлягають громадському обговоренню в порядку, визначеному Регламентом Кабміну [7]. Відповідно до цих норм Закону [6] у п. 3 параграфу 48 «Загальні вимоги» гл. 2 розд. 6 «Підготовка проектів актів Кабінету Міністрів» Регламенту Кабміну [7] визначено, що проекти регуляторних актів Кабміну готуються з урахуванням особливостей, передбачених Законом [17] та відповідно до Методики проведення аналізу впливу регуляторного акта [18]. У цьому ж розділі Регламенту

Кабміну [7] у параграфі 59 «Громадське обговорення» гл. 3 «Погодження та консультації» вказано:

1. Головний розробник організовує громадське обговорення проектів актів Кабміну, що мають важливе суспільне значення, стосуються прав та обов'язків громадян.

2. Громадське обговорення проектів актів Кабміну здійснюється згідно з Порядком проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, затвердженим [19].

Таким чином, в Україні законодавчо визначено роль і місце громадськості у прийнятті актів Кабміну, що мають важливе суспільне значення, стосуються прав та обов'язків громадян, а РП повинна, на наше переконання, виконувати центральну координуючу роль у цьому процесі, а не займатися ним, і тільки надавати громадським радам, утвореним при ОБВ, методичну допомогу з питань, пов'язаних з організацією та проведенням консультацій з громадськістю, і розробленими за їх результатами узгоджених пропозицій. Якщо РП не буде поглинута «глибиною і масштабами» різного роду експертиз, то вона зможе належним чином забезпечити актуалізацію проблем і урахування громадської думки під час підготовки та організації виконання рішень уряду України, центральних і місцевих ОБВ з питань підприємницької діяльності.

Звичайно, якщо налагодження вертикалі взаємодії різних рівнів діалогу влади і громадськості повинно дозволити втілити розроблений урядом механізм надання державної підтримки суб'єктам підприємницької діяльності «на основі вивчення та поширення досвіду іноземних держав», то «сприяння залученню в Україну іноземних інвестицій, використанню передових технологій і досвіду» є «відчиненими дверима» для корупції та лобіювання неукраїнських інтересів. Очевидно, що 13-й пункт Положення про РП є атавізмом, який дістався їй від минулого «релізу».

У порівняльній таблиці (табл. 2.) наведено ті завдання дорадчих органів, які свідчать про принципову відмінність їхніх функцій. Аналіз показує, що перед РП стоять питання захисту інтересів та прав власності значно ширшого кола суб'єктів господарювання, ніж того, що репрезентує РНАТ. РП діє від імені бізнесу проти обмежень, які створює держава. З іншого боку, перед РНАТ прямо і опосередковано поставлені більш значущі для держави завдання соціально-економічного характеру, які більше відносяться до аспектів економічної, технологічної та гуманітарної безпеки суспільства.

Персональний склад дорадчих органів формується урядом України. РП має секретаріат Ради. У РНАТ фактично більшість організаційних питань покладено на голову Ради. Рішення мають рекомендаційний характер. Повноваження дорадчих органів практично тотожні, хоча в положенні про РП акцентується увага на «організації своєї роботи», а в положенні про РНАТ — на «виконання покладених на неї завдань». Водночас РП прагне більше «контролювати» діяльність Кабміну. Відповідно, продуктом діяльності РП є «пропозиції», а РНАТ — «рекомендації». І принциповим моментом, який показує уявлення урядовців про пріоритети співпраці з громадськістю, є положення, що Секретаріат Кабміну здійснює «матеріально-технічне забезпечення» РП і «організаційне забезпечення діяльності» РНАТ.

У 2008 рік українська економіка увійшла ще з більшими системними «перекосами». На цей час в Україні діють такі основні схеми економіки «перехідного періоду»:

- відшкодування фіктивного ПДВ при експорті;
- чорна і сіра контрабанда на митну територію (щорічно тільки втрати ввізного мита і ПДВ склали від \$10 млрд.);
- вивід у тінь торгової націнки.

Якщо відшкодування фіктивного ПДВ при експорті в короткостроковій перспективі завдає шкоди бюджету країни, то чорна і сіра контрабанда за умов тінізації системи торгівлі й відсутності ринкового нагляду і відповідальності виробників та дистриб'юторів створює загрози життю і здоров'ю в першу чергу самих урядовців та членам їхніх сімей. Цей аспект «лібералізації економіки» ще раз спонукає *підняти пи-*

тання про зміст поняття «свободи бізнесу» і відповідальності суб'єктів господарювання за методи отримання зиску. В оновленому положенні про РП ці аспекти як тема для громадянського контролю не проглядаються. Тому розглянемо декілька конкретних прикладів лобіювання інтересів іноземних товаровиробників та окремих суб'єктів господарювання, які свідчать про системні загрози країні.

Відповідно до Консолідованої тарифної пропозиції України, погодженої в рамках переговорного процесу щодо вступу України до СОТ, визначені ставки ввізного мита: на імпорту сировину (карбід вольфраму) у розмірі 5 %, на високотехнологічну продукцію з цієї сировини (металокераміку та інструменти з неї) — 0 %, а на «сокири, лопати, ...» (та іншу продукцію виправних закладів типу кайл, мечів і стріл) — 10 %. І тепер, щоб змінити ситуацію, до митно-тарифної ради при Мінекономіки «в разі подання пропозиції щодо підвищення ставок ввізного мита необхідно надати письмові висновки національних споживачів щодо зазначеної пропозиції, а також інформацію про якісні характеристики аналогічного (подібного) товару вітчизняного виробництва». Металокераміку (тверді сплави) та інструменти споживають тисячі підприємств. Очевидно, що створені неконкурентні дискримінаційні умови для вітчизняних товаровиробників на ринку високотехнологічної продукції з високим рівнем доданої вартості і західні «консультанти» не тільки заклали не вигідні умови членства України в СОТ, а й ще процедурно унеможливили їх перегляд.

У 2007 році через митний кордон України на митну територію завезено і реалізовано круги шліфувальні (діаметром 115—230 мм) та аналогічні вироби без обрамлення для шліфування, заточування, подрібнення, полірування, розрізування або розпилювання, виготовлені з синтетичних агломерованих або природних алмазів (УКТ ЗЕД 680421000) виробництва Китаю із задекларованою митною вартістю від \$0,56 до \$6,4 за кілограм. Згідно з оцінками експертів, митна вартість нижча від ринкової у 20—40 разів. Унаслідок масованого імпорту з Китаю готової алмазної продукції за демпінговими цінами сьогодні синтез алмазів економічно доцільний при вартості твердосплавних матриць до 250 грн. з ПДВ за кілограм, у той час як твердосплавна суміш марки ВК6, з якої виготовляються матриці для синтезу алмазів, імпортується по 340 грн. з ПДВ за кілограм. Таким чином, низка високотехнологічних твердосплавних підприємств разом з Інститутом надтвердих матеріалів ім. В. М. Бакуля НАН України і алмазними заводами зазнають на внутрішньому ринку України значних труднощів, які створені відсутністю споживання їхньої кінцевої продукції. Така ситуація призводить до скорочення твердосплавного виробництва, втрати технологій синтезу алмазів і виготовлення алмазних інструментів.

На продовольчому ринку склалася ще загрозлива ситуація. Тарифні бар'єри для неякісного імпорту фактично скасовані, а нетарифні (належний контроль якості та безпеки навіть продуктів харчування імпортованого походження) не запроваджені. З моменту приєднання України до СОТ населення почне, як висловився виконавчий директор Асоціації птахівників України Олександр Бакуменко, «їсти непотріб і ніхто не знатиме, як потім його лікувати» (нарада РНАТ за участі профільних міністерств 28.03.2008, Кабмін).

Аналогічно, фактично скасовуються або суттєво обмежуються державні програми субсидування ключових галузей промисловості, а програми інноваційного розвитку та інфраструктурної підтримки регіонів не запроваджуються. Третина промислових підприємств держави — збиткові. Рентабельність операційної діяльності у 2006 році склала 5,8 % проти прогнозованих 9,2 %. Зменшується кількість інноваційно активних підприємств. Чисельність населення, зайнятого у промисловості (без урахування малих підприємств), замість прогнозованого щорічного збільшення на 300—400 тис. осіб у 2003—2006 роках зменшилася на 54 тис. [20].

Водночас на фоні вкрай негативних явищ і тенденцій відсутність дієвої проукраїнської РП та організаційна слабкість РНАТ призводять до грубих порушень законів і регламентів, що поглиблює кризові явища і все більше штовхає Україну до статусу сировинного додатку розвинених країн. Наприклад, 19.09.2007 року Кабміном без громадського обговорення прийнято постанову № 1148, за якою витрати підприємств України на отримання та підтримання у силі патентів на винаходи, корисні моделі та інші об'єкти інтелектуальної власності збільшуються до 35 разів. При цьому ставки зборів українських підприємств прирівнюються до ставок зборів іноземних заявників. За отримання патентів та підтримання їх у силі перші п'ять років підприємства мають сплачувати не 496 грн., як раніше, а 9100 грн. В обґрунтованні проекту зазначається, що іноземні платники зборів будуть платити на 2,3 млн. грн. менше. Таким чином, весь тягар вступу до СОТ у сфері охорони інтелектуальної власності перекладається на українського заявника.

Усупереч Регламенту Кабміну [7] проект постанови не пройшов громадське обговорення як акт, що має важливе суспільне значення і стосується прав та обов'язків громадян. Альтернативні пропозиції вирішення проблеми не розглядалися. Отже українські підприємства сплачуватимуть збори, які у 1,9 разів більші, ніж за отримання патенту сплачують підприємства в ФРН та Іспанії, у 1,7 разів, ніж у Франції, та у 3,5 разів більші, ніж у Великій Британії. Порівняно з Російською Федерацією (РФ) в Україні нові ставки зборів стосовно винаходів у 10 разів перевищують встановлені для російських заявників та в 1,2 рази більші, ніж для іноземних осіб, що подають заявки до РФ. Запропоновані ставки зборів за патентування винаходів в Україні

у 3,7 рази більші, ніж у Вірменії (член СОТ з 2003 року), 2,1 рази — ніж в Киргизії (член СОТ з 1998 року), у 1,5 рази — ніж у Молдові (член СОТ з 2001 року). Нові ставки зборів у 7,7 разів перевищують середню заробітну плату в Україні. Відповідні збори в Німеччині, Франції, Великій Британії, Іспанії становлять лише 15—39 %, у США — 60 % середньої заробітної плати. Вказане призведе до втрати пакетів винаходів підприємствами України, монополізації ринку України іноземними патентовласниками, перетоку винаходів до фізичних осіб та «неприбуткових організацій», для яких встановлені пільги. Проте загальновідомо, що рушієм інноваційної діяльності у більшості розвинених країн є малий та середній бізнес і саме він буде відсторонений від інновацій завдяки бар'єру у 9 100 грн.

Наведений приклад є не поодиноким у сфері лобювання антидержавних і антиукраїнських комерційних інтересів, які фактично гноблять країну та бізнес на системному рівні. У лютому 2008 року завдяки програмі «Контрабанда — стоп!» поставки імпорту в Україну скоротилися на 26 % при двократному збільшенні зборів податків порівняно з лютим 2007 року. Водночас, Держмитком перерахував за вказаний період коштів більше, ніж податкова служба, хоча світова практика свідчить, що в розвинених країнах митниця дає не більше третини доходів до бюджету. Це свідчить як про високий рівень контрабанди, що був у минулому, так і про високий рівень податкового тиску на вітчизняного виробника і відповідний рівень тінізації економіки. Повертаючись до сказаного вище, слід зазначити, що така ситуація є одним із наслідків як «кравчуко-кучмівського» режиму, так і діяльності політично активного керівника РП Ксенії Ляпіної. Саме РП не дала можливості запровадити постанову Кабміну про моніторинг цін на споживчому ринку, блокувала проекти законів про державний ринковий нагляд та відповідальність виробників, розвалювала фіскальну систему і систему захисту споживачів від неякісної продукції шляхом лобювання «спрощеної системи бухгалтерського обліку та оподаткування» для люмпену та цілком високоліквідних представників РП, наприклад, ювелірного і фармацевтичного бізнесу.

Таким чином, відсутність системного аналізу впливу лобістських технологій та цивілізованого майданчику для забезпечення збалансованості державних і комерційних інтересів та потреб суспільства призвели до того, що лєвова частка працездатного населення України (біля 7 млн. осіб) наймитує за межами країни, а більшість з \$27 млрд. (щорічно) переказаних в Україну заробітчанських грошей повертаються назад як оплата за більш високотехнологічні та якісніші споживчі товари. Країна від цього фактично нічого не отримує, а тільки втрачає трудові ресурси і перспективи посісти належне місце у світовому розподілі багатства.

ВИСНОВОК

Дотепер уряд покладався головним чином на іноземну «технічну» допомогу та імпортував консалтинг для вирішення суто українських проблем. Перекладалися книги, читалися лекції тощо, але в Україні вони не спрацьовували. Бо мислення не перекладається, і мільйони людей і сотні тисяч урядовців більш двох сотень країн читають книги про успіх у бізнесі, але ні люди, ні уряди успіху не мають. Світом править «how well you are connected», тобто кого ти знаєш і кому вигідно тебе використати. Тому консалтингові контракти здебільшого використовуються у політико-економічних інтересах та для відмивання грошей. Чим далі, тим більше світ стає геополітичним, а ця система грає на руку ТНК, яким байдужий добробут і процвітання окремо взятої країни (тої ж Америки чи України). Тим самим порушуються антимонопольні

закони більшості країн світу, оскільки сильні корпорації задушують своїм впливом інші дрібні бізнеси і стають монополістами. Протидіяти цьому можна лише завдяки активному діалогу влади з представниками різних груп інтересів.

Якщо не запроваджено елементарні засади громадянського суспільства, коли тільки вимальовуються обриси системного діалогу, важко говорити про перспективи суспільства, держави, бізнесу, громадян. Але усунення від влади іноземного «консалтингу», опущення його на рівень бізнесу, з одного боку, і включення до системного діалогу з владою галузевих асоціацій національних товаровиробників одночасно і паралельно з бізнес-асоціаціями підприємців з іншого, можуть, на нашу думку, кардинально змінити розвиток країни на краще. Останнє можливе тільки завдяки діалогу, мета якого — консенсус, а не лише зиск. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Галенко І. В. Щодо зміни пріоритетів уряду у співпраці з об'єднаннями підприємств // Матеріали другого щорічного Всеукраїнського форуму «Соціально-спрямований бізнес — бізнес з турботою про людей». — Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. — 2007. — №4 (41). — С. 158—166.
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про створення Ради підприємців України при Кабінеті Міністрів України» від 22.03.1993 № 210.
3. Галенко І. Інноваційні процеси — це передусім процеси захисту національного виробника // Акцент: національна безпека України. — 2007. — № 11—12. — С. 19—25.
4. Непряхина Н., Панченко Ю. Бизнесменам вернули их орган // Коммерсант-Украина. — 13.02.2008. — № 23. — С. 8
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Ради національних асоціацій товаровиробників при Кабінеті Міністрів України» від 08.12.2006 № 1685.
6. Закон України «Про Кабінет Міністрів України» від 16.05.2008 № 279-VI.
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України» від 18.07.2007 № 950-2007-п (із змінами).
8. До новітнього українського світогляду і стратегії. З нагоди роковин А. Камінського — політика і вченого (нариси) / Під ред. В. Сікори. — К.: Економіка і право, 2002. — 148 с.
9. Молдован О. Агенти впливу в законі // Київ Weekly. — 8—14 листопада 2007. — № 40 (250).
10. Соловьев В. П. Инновационная деятельность как системный процесс в конкурентной экономике (Синергетические эффекты инноваций). — К.: Феникс, 2006. — 560 с.
11. Ширер У. Взлет и падение третьего рейха. В 2-х томах. — Пер. с англ. / С предисл. и под ред.: О. А. Ржевского. — М.: Воениздат, 1991. — Том 1. — 653 с.
12. Иванян Э. И. Белый дом: президенты и политика. — М.: Политиздат, 1976. — 432 с.
13. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги / Перекл. з англ. О. Буценка. — К.: Основи, 1994. — Том 2. — 494 с.
14. Прес-служба СОПУ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.unian.net/press/?lang=1&url=press_reliz&id=100631
15. Галенко І. В. Зона вільної торгівлі: чи зможе Україна убезпечитися від «кумулятивного ефекту» // Акцент: національна безпека України. — 2008. — № 4. — С. 35—40.
16. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Ради підприємців при Кабінеті Міністрів України» від 13.02.2008 № 54.
17. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.09.2003 № 1160-IV.
18. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження методик проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта» від 11.03.2004 № 308.
19. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 15.10.2004 № 1378 (1378-2004-п) (зі змінами).
20. Мінпромполітики: а віз і нині там // Прес-служба Рахункової палати України від 08.10.2007. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua>